ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 90, Mart 2019, s. 27-33

ISSN: 2148-2489 Doi Number: http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.14717

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date *15.01.2019*

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date *22.03.2019*

Doç.Melek GÖKÜSTÜN
Dokuz Eylül Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Yaylı Çalgılar A.S.D.
melekguneri@hotmail.com

ODA MÜZİĞİ VE ORKESTRA DERSLERİNİN PROFESYONEL ÇALGICI YETİŞTİRME SÜRECİNDEKİ ÖNEMİ: YAYLI ÇALGI SINIFI ÖRNEKLEMİ

Öz

Bu makalede, ülkemizdeki Devlet Konservatuarlarının Yaylı Çalgılar Anasanat Dalları'nda oda müziği ve orkestra derslerinin, öğrenci/çalıcı performansının geliştirilmesindeki işlevi ve önemi üzerinde durulmuştur. Bilindiği üzere ülkemizde Cumhuriyet döneminden itibaren müzik eğitimi kurumları olarak Devlet Konservatuarları, müzik sanatına nitelikli sanatçılar yetiştirme işlevini başarıyla sürdürmüştür. Mesleki müzik eğitimi bağlamında ise "performans sanatçısı" yetiştirmede sadece bireysel çalgı derslerinin değil, aynı zamanda oda müziği ve orkestra derslerinin de müzisyen adayının verimliliği ve başarısındaki önemi oldukça büyüktür. Bu konuya ilişkin olarak öncelikle öğrenci, eğitimci ve kurumsal merkezli problemler tespit edilmiştir. Daha sonra da lise ve lisans düzeyindeki müzik topluluklarından yapılan gözlemler sunularak, bu problemlerin çözümüne yönelik önerilere yer verilmiştir. Ayrıca, alana özgü terim ve kavramların kısa açıklamaları da okuyucuların bilgisine sunulmuştur.

Anahtar kelimeler*:* Orkestra, oda müziği, müzik eğitimi, yaylı çalgılar, konservatuvar

THE IMPORTANCE OF CHAMBER MUSIC AND ORCHESTRA LESSONS İN THE TRAINING OF PROFESSIONAL MUSICIANS: A SAMPLE OF STRING CLASS

Abstract

This article analyzes the role and importance of chamber music and orchestra lessons in the improvement of the students'/musicians' performances in Departments of Stringed Instruments at State Conservatories. As is known, starting with the foundation of the Republic, State Conservatories, as institutions of musical training, have succesfully maintained their role in training qualified artists for the art of music. As far as the training of "performance artists" is concerned through vocational musicial education, not only individual instrument classes but also chamber music and orchestra classes play a significant part in the productivity and the success of prospective musicians. Firstly, problems attributable to students, instructors and institutions are specified. Then, solutions are offered to these problems through the use of observations that are carried out on musical communities at high schools and universities. In addition, readers are provided with brief descriptions of terms and concepts used in this field.

Keywords*:* Orchestra, chamber music, music education, stringed instruments, conservatory

Giriş

Türkiye'de cumhuriyet döneminin başlangıcından itibaren önce ortaöğretim düzeyinde son elli yıllık süreçte de yüksekokul niteliğiyle lisans düzeyinde profesyonel çalıcı/icracı, opera/şan, kompozisyon alanlarında eğitim veren Devlet Konservatuarları, ülkemizin müzik sanatına nitelikli sanatçılar yetiştirme görevini yıllardır başarıyla sürdürmektedir. Mesleki müzik eğitimi bağlamında "performans sanatçısı" yetiştirmede sadece bireysel çalgı derslerinin değil, aynı zamanda oda müziği ve orkestra derslerinin de müzisyen adayının verimliliği ve başarısındaki önemi oldukça büyüktür. Konservatuarlarda küçük yaşlarda başlayıp uzun ve zahmetli bir sürece yayılan çalgı eğitimi, ortalama bir düzeyin üzerindeki yetenekli öğrencilerin "optimal (en uygun)" performansa ulaşabilmeleri için gerekli tüm donanımı ve/veya beceriyi kazanmalarını hedefleyen eğitim programlarıyla yapılandırılmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda oluşturulan programlarda, doğrudan performans ile ilişkili "ana çalgı, orkestra, oda müziği" derslerinin yanı sıra, "müzik teorisi, armoni, müzik tarihi, solfej, yardımcı piyano, form bilgisi" gibi mesleki bilgilerini çok yönlü şekilde pekiştirecekleri derslerin de verilmesi ve müzisyen adayının bu aşamaları başarı ile tamamlaması beklenmektedir.

Müzisyenlik mesleğinde yetkin bir konuma gelebilmek için çalgı icracısı, çalgıya yöneldiği başlangıç düzeyinden itibaren "müzikalite, çalgısal teknik düzey, uyum ve disiplin" gibi icranın en önemli öğelerine odaklanmalı; olgun bir icra düzeyine ulaşmada ise erken yaşlardan başlayarak, bireysel ve toplu çalma etkinliklerinin içinde bizzat yer almak suretiyle deneyim kazanmalıdır.

Bu bakış açısıyla, bu makalede "performans sanatçısı" yetiştirme sürecinde oda müziği ve orkestra derslerinin, müzik eğitimi programlarındaki işlevi (fonksiyonu) üzerinde durulacak; mevcut programlardaki uygulamalar irdelenerek, süreç ve sonuç bakımından önemine vurgu yapılacaktır. Bu bağlamda, "performans sanatçısı" adayının oda müziği ve orkestra derslerinde karşılaşacağı sorunları çözerek ilerlemesinin ve ulaşmış olduğu seviyeye uygun repertuara hâkim olmasının, öğrencinin "optimal (en uygun)" performansı ve başarıyı yakalamasında başta rol oynadığı varsayımı yeniden ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Yöntem, Terimler ve Kavramlar

Bu makale "oda müziği" ve "orkestra" çalışmalarında, öğrenci/çalıcı performansına ilişkin olarak, öncelikle lise ve lisans düzeyindeki öğrenci topluluklarının konser veya dinleti provaları sırasında yapılan gözlemleri içermektedir. Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) Devlet Konservatuvarı Yaylı Çalgılar Anasanat Dalı Öğretim Üyesi sıfatıyla, 2017–2018 Akademik yılında bizzat yürüttüğüm "oda müziği öğrenci topluluğu" uygulamaları ile konservatuarın diğer orkestra derslerindeki uygulamalardaki gözlemlerden elde edilen durum tespitlerinin değerlendirilmesini de kapsamaktadır. Bilindiği gibi bilimsel araştırmalarda "gözlem" bilim tarihinin en eski ve güvenilir bir yöntemi olarak kabul edilmiştir. Bu yöntemin özellikle "müzik eğitimi" bağlamında ve toplu icra uygulamalarında, eğitimci bakımından önemli bir veri sağlaması nedeniyle sıklıkla başvurulan bir yol olduğu düşünülmektedir. Bu bakış açışıyla, DEÜ Devlet Konservatuvarı Yaylı Çalgılar Anasanat Dalı'nda lise ve lisans düzeyindeki öğrencilerin/çalıcıların alanlarında gelişimlerinin gözlenmesi; "öğrenci merkezli" problemler bakımından şu esaslarla belirginleşebilmektedir:

a. Öğrencilerin/çalıcıların oda müziği ve orkestra derslerine düzenli ve sürekli katılımları.

b. Öğrencilerin/çalıcıların oda müziği ve orkestra derslerine yönelik repertuar ile erken yaşlarda ve/veya düzeylerde karşılaşıp karşılaşmamış olması.

c. Öğrencilerin/çalıcıların son yıllarda okul dışındaki "özel, ticari (tecimsel)" ortamları tercih etmeleri nedeniyle birlikte çalma pratiğinin yeterli düzeye ulaşmaması.

d. Öğrencilerin/çalıcıların teknik düzeylerinin birbirinden farklılıklar göstermesi vb.

Konservatuarın "oda müziği" ve "orkestra" derslerinde öğrenci/çalıcı performansını etkileyen diğer başlıca faktörler ise "kurumsal" ve/veya "eğitici/şef" merkezli olarak şöyle sıralanabilir:

a. Kurumlarda eğitimci kadrosunun nitelik bakımından yüksek fakat sayıca az olması

b. Kurumlarda eğitimci/şef kadrosunun "sanatçı" niteliğinin üst düzey olması; bununla beraber "eğitimci formasyonuna" ilişkin deneyimlerinin az olması

c. Yukarıdaki maddelerle bağlantılı olarak, Anasanat Dalı'na öğrenci alımlarının sınırlanması; hatta son yıllarda öğrenci alımının olamayışı vb.

Yukarıdaki gözlemlerin değerlendirilmesine geçmeden önce makalede önemle vurgulanan ve makalenin odağında yer alan müziksel terimlerin, kavramların okuyucuya küçük de olsa bir hatırlatma yapılması bakımından açıklanmasının yararlı olduğu düşünülmektedir. Müzik tarihinde 16.–17. yy' dan itibaren Avrupa'da gelişmeye başladığı bilinen oda müziği ve orkestra kavramlarına ilişkin olarak şunlar belirtilebilir:

Oda Müziği

Genellikle oda ve/veya salon gibi kapalı mekânlarda, büyük konser salonlarına göre daha az sayıda dinleyici önünde iki ile dokuz kadar müzisyenden oluşan ve bir orkestra şefi tarafından yönetilmeden çalınmak üzere bestelenmiş müzik eserlerine "oda müziği" denilmiştir. Sonat formunda yazılan bu eserlerin genel başlığı parti sayısına göre belirlenmiştir. Trio, Quartet, Quintet, Sextet, Septet, octet, nonet.[1]

Konservatuarlarda oda müziği çalışmaları, müzik eğitimi sürecinin önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Çünkü "performans sanatçısı" adayının yani öğrencinin hangi yöntemlerle/metotlarla yetiştirilmesi gerektiği; eğitim aldığı program, çalgı eğitimcisi, diğer eğitimci kadro ile oda müziği ve/veya orkestra şefinin sorumluluğundadır. Elbette bu eğitim bileşenlerinin ilkeli, nitelikli, disiplinli ve uyum içindeki işbirliği de bütünlüklü bir hedefe doğru ilerlemede rolü büyük olacaktır.

Uslu'nun ifadesiyle çalgı eğitimi "bir veya birden çok çalgının kullanılmasıyla, genellikle bireysel bazen de toplu olarak çoğunlukla planlı, programlı ve yöntemli yapılan, bireyi eğitim süreci içerisinde, müzik alanında çeşitli istendik davranışlar kazandırabilme amaçlı eğitim biçimi" dir.[2]

Çalgı performansı/icrasında ya da müzisyenlik jargonuyla "çalgısında" hedeflenen bir düzeye ulaşmış olup başarılı olarak nitelendirilen bir öğrencinin, yüksek/ileri bir teknik düzeyi yakalayıp geniş bir solo repertuara sahip olan bir müzisyen adayının, piyano eşlikli bir sonat ve konçertoyu yıl sonu sınavlarında başarıyla icra etmesi; hakikatte topluluk içinde birlikte çalma becerisini elde ettiği anlamına gelmez. Başka bir deyişle müzisyenlik performansı bakımından "eşlik dersi uygulamaları" ile "oda müziği eğitimi" arasında belirgin farklılıkların bulunduğu ve sadece bu türden müziksel deneyimlerle herhangi bir "orkestra" deneyiminin elde edilemeyeceği söylenebilir.

İşte oda müziğinin önemi ve/veya işlevi burada belirgin bir biçimde ortaya çıkar. Bu bağlamda, konservatuar eğitiminin ikinci yılından itibaren oda müziği uygulamalarının başlatılması ve ilerleyen yıllarda öğrencinin teknik açıdan ilerlemesine paralel olarak seçilecek eserlerin zorluk düzeyinin arttırılması esas olmalıdır. Oda müziği topluluklarında yer almak ile solo ve/veya orkestra uygulamalarında bulunmak, birbirinden farklı müzikal ve sosyal becerileri gerektirir. Bu türden müzikal çalışmalar müzisyen adaylarının bir taraftan eşit birer konumda birlikte çalışmalarını, müziksel fikirlerin paylaşılmasını sağlarken, diğer taraftan da nitelikli bir müzikal performansın ortaya konulması için hedefe yönelik işbirlikleri olarak tanımlanabilir. Oda müziğinde her bir çalgı/çalgı grubuna özgü tını idealinden bahsedilebileceği gibi grubun her üyesi, grubun bir araya gelmesine zemin oluşturacak biçimde farklı zamanlarda "liderlik" vasfını da üstlenebilmelidir. Her icracı/çalıcı kendi partisini hedeflenen "tını ideali" düzeyinde öğrenmekle sorumlu olup her çalgının topluluk içindeki konumu ayrı ayrı önem arz eder; çalgıların/çalgı gruplarının topluluk içinde "görünmez/duyulmaz" olmaları ihtimal dışıdır. Bu türden müziksel pratiklere/uygulamalara, konser, dinleti gibi müzik etkinliği provalarına öğrencilerin

[1] Ahmet Say, Müzik Sözlüğü, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, Eylül 2002, s. 383.
[2] M. Uslu, Türkiye'de Çalgı Eğitiminin Yaygınlaştırılması ve Geliştirilmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1998.

düzenli ve devamlı katılımları; öğrencilerin küçük gruplar içerisinde seslendirilen eserlere daha fazla odaklanmaları ve topluluk performansına uyum becerilerini geliştirmeleriyle sonuçlanır.

Orkestra

Orkestra çeşitli çalgı sanatçılarından oluşan geniş seslendirme topluluğudur. Ürettiği seslerle dengeli bir bileşimde bütünleşir.[3] Konservatuarlarda sistemli ve akademik nitelikli müzik eğitimi alan öğrencilerin önemli bir bölümünün mezuniyet sonrasında senfoni, opera ya da oda orkestralarında görev almayı amaçladıkları gözlenmekte olup öğrencilerin lise öğrenimleri sırasında ilk kez orkestra ve oda müziği derslerine başladıkları bilinmektedir. Bir orkestrada çalmanın, orkestra şefinin kontrolünde tüm gruplarla uyum içinde olmakla mümkün olabileceğine vurgu yapan bir yorumda Benetly "…iyi bir birliktelik için orkestra yaylı çalgı sanatçısının bireysel yorumu çoğu zaman daha az önemlidir" demiştir.[4] Bu açıklamanın doğrultusunda orkestrada kişisel bilinç değil grup bilincinin önemi büyük olup "orkestra" tam anlamıyla bir takım çalışmasıdır, denilebilir. Orkestrada çalarken, ortak bir hedefe doğru çalışan bir takımın parçası olunur; başka bir anlatımla "hiçbir grup üyesi çevresindekilerden daha fazla duyulmamalıdır" denmiştir.[5]

Orkestrada "stil, ritim, müzikalite, artikülasyon, sonorite"[6] bilincinin topluluk veya grup içinde aynı şekilde yorumlanması esastır. Öğrencilerin işitsel becerilerini geliştirebilmesi ancak grup liderini, şefi ve solisti hakkıyla takip etmesiyle mümkün olacaktır. Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında gerçekleştirilen orkestra sınavlarında, sanatsal/estetik/teknik bakımdan önemli kabul edilen orkestra repertuarlarının icra edilmesi istenmektedir. Buradan hareketle denebilir ki, çalgısında başarılı bir performans düzeyine gelmiş; yüksek bir teknik düzeyi yakalayan, geniş bir solo repertuara sahip olan öğrencilerin/performans sanatçısı adaylarının, "oda müziği" ve "orkestra dersleri" uygulamalarında gerekli ve/veya yeterli donanıma sahip olmadıkları takdirde başarıları da sınırlı kalabilecektir. Bununla birlikte "oda müziği" ve "orkestra" derslerine önem verilmesiyle öğrencinin müzikal duyumunun yeniden biçimleneceği, müzik dinleme alışkanlıklarında daha rafine bir tercihe yönelmesinin sağlanacağı ve çalma becerisinde ulaştığı teknik seviyeye uygun eserlerle tekniğinin pekişebileceği söylenebilir.

Konservatuvar Lise/Lisans Düzeyindeki Öğrencilerin/Çalıcıların Oda Müziği ve Orkestra Derslerine İlişkin Gözlemler

Makalenin giriş bölümünde bahsedilen, DEÜ Devlet Konservatuvarı Yaylı Çalgılar Anasanat Dalı'nda lise ve lisans düzeyinde "öğrenci merkezli" problemler bakımından; arşe tekniği,

[3] Ahmet Say, Müzik Sözlüğü, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, Eylül 2002, s. 400.
[4] R.Lionel Benetly, "Orchestral Cinderallas" The Musical Times, Vol. 84 (No 1023), ss. 142 – 143.
[5] Rose, Ellen. (2000) Orchestral Distrubition of Responsibilitiesin a Viola Section Jounal of the American Viola Society, Vol.16 (No.2) 31-39
[6] Ahmet Say, Müzik Sözlüğü, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, Eylül 2002, s. 42, 356, 451, 488, 491.

sol el tekniği, stil çalmak, tonalite, entenasyon, toplu uygulama pratiği gibi parametreler gözlenerek, değerlendirilmiştir.

Bu parametreler arasında, öğrencilerin gelişimini "olumsuz" yönde etkileyen başlıca faktörün, oda müziği ve orkestra derslerine oldukça geç bir dönemde başlanılması olduğu söylenebilir. Konservatuarların genelinde bu türden derslere "Lise 2. Sınıf" yani "Onuncu Sınıf" düzeyinde başlanmaktadır. Bu da öğrencilerin bu pratiklere uyum sağlamasını güçleştirmekte ve gelişimlerini sınırlamaktadır. Çünkü topluluk içinde olup daha önceden bu pratikleri kazanmış öğrencilerin düzeyi, diğerlerinin etkin bir biçimde topluluğa katılmasını engellediği gözlenmiştir.

Konservatuvar öğrencilerinin özellikle son yıllarda büyük kent kültürü bağlamında çeşitli müzik organizasyonlarına, müzik eğlence mekânlarına yönelmeleri; müzik endüstrisi[7] sınırları içinde müzik sanatı dışında, sözgelimi, "sosyo–ekonomik" gerekçelerle müzisyenlik amacıyla eğitimlerinden uzaklaşmaları da önemli bir problem olarak gündemde yer almaya devam etmektedir.

Oda müziği ve orkestra derslerine yönelik "eğitim müziği müfredatları" nın lise ve lisans düzeylerine göre ulusal ve/veya uluslararası repertuar/dağar gözetilerek, temin edilmesi ve eğitime dâhil edilmesinin de önemi büyüktür. Bu dağarın gerek nota metinleri gerekse kayıtlı materyaller ile kurumlarda arşiv edilmesi, gelecek kuşakların da bu müzik dağarına ulaşmasında en pratik yol olarak görülmektedir. Oda müziği ve orkestra derslerinin bir bölümünde bu nota metinlerinin "duysal/kayıtlı" örneklerinin dinletilmesi yoluyla da, öğrencilerin müzik eserlerine hâkim olmaları ve eserin tüm ayrıntılarına girebilmeleri mümkün olabilecektir.

Oda müziği derslerine özgü temel kurumsal gerekliliklerden biri de eğitimci kadronun üst düzey "sanatçı" niteliklerinin yanı sıra, kurumsal kadro yetersizlikleri ve eğitimci formasyonlarındaki deneyim eksikliklerine ilişkin bir durum tespitinin de burada yapılması gerekmektedir. Ülkemizdeki konservatuarlarda her geçen gün lisansüstü programlardan yetişmekte olan akademik dereceli (sanatta yeterlilik ve doktora düzeylerinde) kadroların arttığı göz önüne alındığında, bu donanımlı kadroların "ivedilikle" kurumlara kazandırılmasının önemi ve işlevi açıkça görülmektedir.

Sonuç

Yukarıda verilen nedenlerle konservatuar eğitiminin ikinci yılından başlayarak, oda müziği dersleri eğitim programlarında yer almalı ve her geçen yıl öğrencinin teknik açıdan ilerlemesine koşut/paralel olarak seçilecek eserlerin zorluk düzeyi arttırılmalıdır. Sosyal bir varlık olan insanın bir "ifade kültürü" olarak müzik sanatında var olabilmesi bakımından, kendisini müzik toplulukları içinde "icrası ve çalgısı" ile ifade edebilmesinin önünün açılması yegâne yol olarak görülmektedir. Bu sayede öğrencinin müzik eğitimi almakta olduğu okula bağlılığı ve çalgısında ilerlemesi her geçen anlamlı bir düzeyde artabilecektir. Erken yaşlarda başlanacak oda müziği ve orkestra dersi uygulamalarında, hedeflenen eğitim yılına uygun seviyedeki eserlerle öğrencilerin desteklenmesi bakımından ulusal veya uluslararası alanlarda oluşan literatür/dağarın gözden geçirilmesi ya da uyarlamaların eğitim müziğine katılmasının yararı da büyüktür. Bu amaçla nota ve duysal/görsel arşivlerin çağın son teknolojileriyle zenginleştirilmesi

[7] Ayhan Erol, Popüler Müziği Anlamak Kültürel Kimlik Bağlamında Popüler Müzikte Anlam, Bağlam Yayınları, 3.Baskı, İstanbul, 2009, ss. 87 - 97.

de mutlaka gereklidir. Üstelik oda müziği ve orkestra uygulamalarından yeterince yararlanma olanağını elde etmiş öğrencilerin mesleki yaşamlarında da müzik sanatına sahip çıkacakları öngörülmektedir.

Özetlemek ve son bir kez daha vurgu yapmak gerekirse; başarılı bir "performans sanatçısı" sadece bireysel müzik eğitimi ile değil, aynı zamanda kolektif bir çalışmayla ortak disiplin, deneyim gerektiren oda müziği ve orkestra çalışmalarıyla hedeflenen müzikal seviyeye ve müzisyen profiline ulaşılabilecektir. Bu bakış açısıyla, ülkemizde mevcut konservatuarların "oda müziği" ve "orkestra dersleri" bakımından "olmazsa olmaz" koşulları ve makalenin odağını oluşturan önerileri şöylece belirterek, tamamlamak yerinde olacaktır:

1. Oda müziği ve orkestra kütüphaneleri genel kitaplıktan ayrılmalı,
2. Ciddi bir literatür taraması yapılmalı,
3. Oda müziği ve orkestra dersleri için müfredat oluşturulmalı,

4. Konservatuar eğitiminin ikinci yılından itibaren -uluslararası platformlarda her seviye için yazılmış ya da uyarlanmış eserler temin edilerek- öğrencilerin seviyesine uygun eserlerle oda müziği ve orkestra dersleri başlatılmalı ve bütün bunların Türkiye'nin dört bir yanındaki konservatuarlarda uygulanması ve ortak bir müfredata gidilmesi sağlanmalıdır.

5. Öğrencilerin/çalıcıların oda müziği ve orkestra derslerine düzenli, sürekli katılımlarını sağlayabilmek için sınav yapılması önerilmektedir.

6. Kurumlarda nitelikli eğitimci kadrosunun arttırılması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Benetly, R.Lionel (1943). "Orchestral Cinderallas" The Musical Times, Vol. 84 (No 1023).

Rose, Ellen. (2000) Orchestral Distrubition of Responsibilities in a Viola Section Jounal of the American Viola Society, Vol.16 (No.2).

Erol, Ayhan (2009). Popüler Müziği Anlamak Kültürel Kimlik Bağlamında Popüler Müzikte Anlam, Bağlam Yayınları, 3.Baskı, İstanbul.

Say, Ahmet (2002). Müzik Sözlüğü, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.

Uslu, M (1998). Türkiye'de Çalgı Eğitiminin Yaygınlaştırılması ve Geliştirilmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.